

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Kultur- och samhällsbyggnadsenheten

Beslut
2014-12-12

432-7287-12

L2243

Stångådalsbanans vänner

Byggnadsminnesförklaring av lokstallet i Kisa, Kisa 11:3, Kisa socken, Kinda kommun

Beslut

Länsstyrelsen förklarar enligt 3 kap 1§ kulturmiljölagen (1988:950) lokstallet i Kisa, Kisa 11:3 som byggnadsminne.

Följande skyddsbestämmelser gäller för byggnadsminnet enligt 3 kap. 2§ kulturmiljölagen.

Skyddsbestämmelser

Byggnadsminnets avgränsning samt numrering av byggnader och anläggningar har markerats på den karta som tillhör beslutet, se bilaga 1.

Följande byggnader och anläggningar ingår i byggnadsminnet: 1. Lokstallet 2. Vändskivan 3. Anslutningsspåret, 4. Vattenhästen samt 5. Förrådsbyggnaden

1. Byggnad och anläggningar markerade 1-4 får inte rivas, byggas om eller på annat sätt förändras utvändigt.
2. I lokstallet får inte heller ingrepp i stommen göras, eller ändringar av dess fasta inredning. Till fast inredning hör t ex vattencistern, invändiga spår, dörrar och fönster.
3. Byggnadsminnet ska vårdas och underhållas så att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Vård och underhåll ska ske i samråd med Länsstyrelsen. Åtgärderna ska utföras med material och metoder som är anpassade efter byggnadernas egenart.
4. Det område som utgör skyddsområde, och som markerats på bilaga 1, får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras. Området ska hållas i sådant skick att byggnadsminnets utseende eller karaktär inte förvanskas.

Länsstyrelsen får enligt 3 kap. 14 § kulturmiljölagen lämna tillstånd till ändring av byggnadsminnet i strid mot skyddsbestämmelserna, om det finns särskilda skäl. Sådant tillstånd får i förekommande fall sökas separat.

POSTADRESS:
581 86 LINKÖPING

E-POST:
ostergotland@lansstyrelsen.se

BESÖKSADRESS:
Östgötaqatan 3
WWW:
lansstyrelsen.se/ostergotland

TELEFON:
010-223 50 00

ORGANISATIONSNR:
202100-2270

TELEFAX:
013-10 13 81

2014-12-15 beslut KF
Kupin In IT: BM reg An/h

Ärendet

Fråga om byggnadsminnesförklaring av lokstallet i Kisa väcktes 2009 av föreningen Stångådalsbanans vänner. Föreningen är ägare till fastigheten, inklusive spåranslutningar till Trafikverkets anläggning.

På uppdrag av Länsstyrelsen har Östergötlands museum gjort en kulturhistorisk utredning av fastigheten under hösten 2010. Utredningen ställer sig positiv till en byggnadsminnesförklaring av lokstallet.

Länsstyrelsen har skickat beslutsförslaget på remiss till Stångådalsbanans vänner, Kinda kommun och Östergötlands museum. Samtliga är positiva till en byggnadsminnesförklaring av lokstallet. Trafikverket har också yttrat sig över beslutsförslaget och har inget att erinra. De mindre, redaktionella synpunkter som framkommit har arbetats in i det slutgiltiga beslutet.

Motiv för byggnadsminnesförklaringen

Lokstallet berättar om järnvägens ankomst till Kisa, en händelse med stor betydelse för lokalsamhället. När den östra centralbanan – järnvägen mellan Linköping och Vimmerby – stod klar 1902 innebar det en stor förändring för Kisas utveckling. Denna utveckling, som medförde ett växande samhälle, industrietablering och en spridning av nya strömningar var gemensam för ett stort antal järnvägssamhällen landet runt. Lokstallet i Kisa kan därför ses som en symbol för både en lokal, regional och nationell berättelse.

Lokstallets speciella arkitektur och bevarade tekniska anläggningar är också ett skäl till beslutet. Det är byggt i en historiserande och borglik arkitekturstil, som markerar betydelsen av det nya transportmedlet järnvägen. Lokstallet har också mycket av sina tekniska anläggningar bevarade, och kan användas för att på ett pedagogiskt vis berätta om hur ett lokstall fungerade.

Att lokstallet ägs och förvaltas av en engagerad förening är ytterligare ett skäl till att Länsstyrelsen anser att en byggnadsminnesförklaring är motiverad. Stångådalsbanans vänner har sedan 1991 verkat för att bevara och utveckla lokstallsmiljön och har med goda resultat restaurerat miljön såväl som levandegjort den med olika typer av aktiviteter. Att byggnaden har en långsiktig förvaltning och är tillgänglig för allmänheten är Länsstyrelsens Östergötlands målsättningar för länets byggnadsminnen, och en förutsättning vid nya byggnadsminnesförklaringar.

Historik

1854 beslutade svenska staten att ett antal stambanor, järnvägslinjer i statlig regi, skulle upprättas. I samband med detta beslutade man också att mindre järnvägslinjer fick anläggas och drivas i privat regi, efter statligt godkännande. Den större delen av det svenska järnvägsnätet kom att byggas upp av enskilda bolag.

1897 bildades Östra Centralbanans Järnvägsaktiebolag (ÖCJ), och två år senare började byggandet av en järnväg med sträckningen Linköping-Vimmerby. I bygget deltog tusen arbetare, och arbetet gick fort. 1902 stod järnvägen färdig och invigdes genom kung Oscar II:s premiärresa.

Till Kisa kyrkby kom järnvägen 1901. Stationshus, godsmagasin och för järnvägstrafiken annan nödvändig bebyggelse uppfördes. Lokstallet strax utanför samhället användes för mindre reparationsarbeten. Lokstallet är ett så kallat enports rundstall med ett vattentorn med pumpmekanism, i en praktfull, historiserande stil. Den borglika utformningen med tinnar och torn har en parallell i lokstallet i Vimmerby, som båda ritades av Johan Lagerström, som anlätades för samtliga ÖCJ:s byggnader. Det var ett vanligt förfarande att järnvägsbolagen anlätade en arkitekt, som tog fram typritningar för alla byggnader.

Idag är det mesta av järnvägsbebyggelsen i Kisa, med undantag av ett godsmagasin, borta eller förändrad, och bara lokstallsmiljön finns kvar som ett minne över en viktig epok i samhällets historia.

Järnvägen hade en stor betydelse för många mindre orter, som blommade upp tack vare den nya kommunikationen. Järnvägen innebar en snabb och billig transport av gods, vilket gjorde att många industrier etablerade sig i eller i närheten av stationssamhällen. I förlängningen bidrog det också till ökad inflyttning och att andra verksamheter etablerade sig på platsen. Flödet av varor och människor ledde också till att nya idéer och strömningar fick fäste. Ortens snabba utbyggnad ledde till att Kisa blev municipalsamhälle 1904, för att stadsstadgor skulle kunna införas för att reglera exempelvis byggande, brand och ordning. Många stationsorter blev municipalsamhällen av detta skäl.

Beskrivning av byggnaderna

1. Lokstallet:

En tegelbyggnad uppförd 1901, som består av stallbyggnad och torn med vattencistern. Byggnaden byggdes till 1943 med ett ytterligare lokstall och ett pannrum, båda delarna i tegel. Byggnaden har en grund av cementfogad, huggen granit och en livfull tegelfasad med pilastrar med profilerad avslutning i hörnen. Vattentornet är dekorerat med en rundbågig gesims och är krönt med fyra små hörntorn med kreneleringar emellan. De rundbågiga, spröjsade fönstren är målade i engelskt rött. Även portar och dörrar är engelskt röda, de stora portarna till lokstallet har snedställd panel och är glasade i överdel samt märkta med ÖCJ:s emblem. Interiören är enkel, med synliga träbjälkar i taket (konstruktionen nytillverkades 2005) och järnvägsspår in i stallet.

2. Vändskivan:

Består av en vändskiva, 15 m i diameter, i nitat järn med träplankning och räls-spår. Skivan rör sig på en räls på ett kallmurat stenfundament. Skivan har också en låsmekanism med inskriptionen Wallberg & Lundvik Wänersborg 1901.

3. Anslutningsspåret:

En anslutning från Trafikverkets spår, för att köra in loken i stallet. Spåret ligger delvis på äldre slipers av betong.

4. Vattenhästen:

Användes för att fylla på vatten till ångloken, och består av en kraftig gjutjärns-konstruktion. Vattenhästen flyttades från sin tidigare placering då spåren byggdes om och sattes upp på nuvarande plats 2014.

5. Förrådsbyggnad:

En enklare förrådsbyggnad av korrugerad plåt med pulpettak. Byggår okänt.

Bevarandemål

Målsättningen med en byggnadsminnesförklaring av lokstallet i Kisa är att lokstallsmiljön ska bevaras för framtiden och vara angelägen för människor idag. Detta uppnås på bästa sätt genom att byggnaden används och utvecklas, med hänsyn till det välbevarade fysiska uttrycket med prägel av tidigt 1900-tal och tillbyggnader från 1940-talet. Det är positivt att den också fortsättningsvis och i ökad omfattning kan användas till olika typer av verksamheter och evenemang.

Nationella mål för kulturmiljöarbetet

Länsstyrelsen Östergötlands syn på kulturmiljöfrågor och arbetet med länets byggnadsminnen tar avstamp i de nya kulturmiljöpolitiska målen (regeringens prop. 2012/13:96).

De nationella målen för kulturmiljöarbetet, gällande från 1 jan 2014, ska främja ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.

Målen syftar till ett inkluderande samhälle där kulturmiljön ses som en gemensam källa till kunskap och upplevelser. Att människor ska ges möjlighet att vara delaktiga i kulturmiljöarbetet och förstå och ta ansvar för kulturmiljön. Att en helhetssyn på förvaltningen av landskapet innebär att kulturmiljön tas tillvara i samhällsutvecklingen.

Målen ska vara styrande för de statliga insatserna på kulturmiljöområdet och inspirera och vägleda politiken i kommuner och landsting.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har chefsjurist Kristina Samuelsson samt antikvarierna Leyla Nyman och Eva Nyström Tagesson deltagit.

Kristina Zetterström
Länsråd

Jan Eriksson
Länsantikvarie

Hur man överklagar

Se bilaga 2, formulär 131, Förvaltningsrätten

Bilagor

Bilaga 1 beslutskarta
Bilaga 2 formulär 131

Kopia till:

Kinda kommun
Östergötlands museum
Riksantikvarieämbetet
Trafikverket

Bilaga 1. Beslutskarta

Kisa 11:3, Kisa lokstall, dnr 432-7287-12

- 1. Lokstallet
 - 2. Vändskivan
 - 3. Anslutningsspåret
 - 4. Vattenhästen
 - 5. Förrådsbyggnaden
- Röd linje markerar skyddsområdet

